

1. Context en Inleiding

De afgelopen twintig jaar is het onderwijslandschap drastisch veranderd. Voornamelijk de komst van digitale ondersteuningsmiddelen zoals MS Office, online leerplatformen en lesopnamemateriaal hebben een grote impact gehad op de manier waarop docenten hersenspinsels trachten over te hevelen naar de grijze massa van de student. De weg van de digitalisering van het lesmateriaal is geëffend, geplaveid en reeds druk bewandeld. Toch is het niet al goud wat blinkt. In dit document trachten we de input van al die jaren van lesgevers te verwerken tot een verFRiSsende blik vanuit de studenten met de hoop een positieve bijdrage te kunnen leveren aan het lesmateriaal en feedback te geven op wat beter kan, of wat de wensen van een aandachtige toehoorder kunnen zijn. Het gaat vnl. om kleine aanpassingen die het cursusmateriaal duidelijker, beter gestructureerd en beter vatbaar maken. Wij hopen hiermee ons steentje te kunnen bijdragen tot het creëren van een verhoogde algemene standaard bij het maken van leermateriaal.

De doelstelling van dit document is allesbehalve om als strikte leidraad te fungeren bij het voorbereiden van lessen. Het is immers niet de taak van de lesvolgende student zich te mengen in het didactische gebeuren. Eerder moet dit gezien worden als een verzameling tips die éénieder der lesgevers kan consulteren. Niet elk punt is van even groot belang voor elke docent, en er wordt dan ook gerekend op het objectieve zelfkritische oog van de raadpleger om het relevante van het irrelevante te scheiden en het resultaat ter harte te nemen om toe te passen in de eigen context.

2. Cursusmateriaal

Als men slechts één ding kan onthouden uit dit standpunt, laat het dan dit zijn: niets gaat boven een goede **syllabus**. Wanneer studenten door ziekte, persoonlijke omstandigheden of andere reden niet aanwezig zijn in de les, moet hen de mogelijkheid geboden worden alles zelfstandig te kunnen inhalen. Ervaring leert dan dat een gestructureerde syllabus waar alles haarfijn en gestructureerd in uitgelegd staat een natte droom is van menig student. Uiteraard zijn we ons ervan bewust dat dit een relatief grote initiële investering impliceert. Daarom nog deze tip: iets wat zelden gebeurt is het (online) beschikbaar maken van een versie van de cursus waar studenten verbeteringen of opmerkingen kunnen toevoegen¹, terwijl veel studenten hier ongetwijfeld aan willen meewerken.

Een uniforme, minimalistische **opmaak** is een streling voor het oog. Een continue afwisseling van vetgedrukte, onderstreepte en schuingedrukte woorden (evt. met bijhorende

¹ Via een Ufora-discussieforum, GitHub, PDF waarin commentaar gegeven kan worden etc.

kleurencode die tot ver in het infraroodspectrum reikt) geven een chaotische indruk en ontnemen de student de kans om zelf aan te duiden wat hoofd- dan wel bijzaak is.

Wanneer bijvoorbeeld een grote hoeveelheid begeleidend maar niet zo bijster informatiedense extra informatie² ter beschikking wordt gesteld wordt het steeds geapprecieerd wanneer daar een **leesgids** bij gemaakt wordt. Dit is een kort begeleidend documentje waarin bijvoorbeeld staat hoe men die grote stukken tekst best aanpakt, in welke volgorde ze best gelezen worden of waar men zeker voor moet uitkijken. Uiteraard is een samenvatting niet (noodzakelijk) de bedoeling; dit zou te veel gevraagd zijn van de lesgever, en zou ook didactisch buitenproportioneel zijn, gezien een significante meerderheid van de studenten de paplepel reeds ontgroeid is.

De meeste pdf-lezers zijn -in tegenstelling tot wat hun naam doet vermoeden- niet in staat gescande tekst te lezen. Wanneer extern overgenomen **figuren** van belangrijke tekst voorzien zijn is het daarom handig deze tekst (eventueel in sleutelwoorden) over te nemen onder de figuur, zodat de pdf-lezer ze wel zou herkennen. Wanneer de student dan de zoekfunctie wenst te gebruiken, levert dit op die manier ook resultaten op.

Daarnaast, indien doorverwezen wordt naar een relevante passage van **extern materiaal**, is het handig een pdf-versie hiervan ter beschikking te stellen. Als het betreffende handboek in de (online) UGent bibliotheek zit, kan ook hiernaar verwezen worden. Indien er een handboek is, is het handig om bij belangrijke passages de paginanummers te vermelden.

Een finale opmerking over extern materiaal is dat het (in het bijzonder in het eerste bachelorjaar) zeer belangrijk is ook steeds de **relevantie en kostprijs** van zulk materiaal te benadrukken. Als het louter gaat om een aanbeveling als naslagwerk, zou het zonde zijn dat menig student het materiaal wel aankoopt omdat het vermeld werd in de les, maar nadien nooit blijkt nodig te hebben.

3. Dia's en presentaties

Hoewel de bladspieglopmaak bij syllabi vaak wel in orde is, zien we vaak een ander verhaal als het aankomt op dia's en ander digitaal lesmateriaal. Vaak ondervinden studenten onnodig problemen tijdens het studeren door ongestructureerde dia's of puinhopige presentaties. Om dit te helpen remediëren formuleren we hierrond graag enkele tips.

Allereerst mag de opmerking gemaakt worden dat voor een groot aantal vakken (voornamelijk in de masteropleidingen) vaak enkel dia's ter beschikking staan als cursusmateriaal. Als studenten willen we in kader hiervan ijveren voor de implementering van een **minimale dienstverlening** omtrent cursusmateriaal. Een verzameld werk van alle presentaties voorzien van commentaar (MS PowerPoint voorziet hier ruimte voor) zou hier zelfs al aan voldoen. Dit laat immers toe dat de student steeds de correcte interpretatie/relevantie van een dia meekrijgt, wat het leereffect enkel vergroot. Voor dia's zonder bijhorende syllabus is dit geen evidentie, gezien dia's per definitie informatie-ijler zijn dan de letterlijke informatie die ze willen overbrengen. Een opmerking die hier meteen weer

² Denk bijvoorbeeld aan lijvige (wetenschappelijke) artikels, een hoofdstuk uit een boek, hoofdstukken leerstof die niet tijdens de lessen behandeld zijn ...

bij moet gemaakt worden, is uiteraard dat dia's nooit een syllabus kunnen vervangen als globaal maximum van de onderwijskwaliteitscurve.

Een ondergewaardeerde, doch uitermate kleine, ingreep die het nemen van notities tijdens lessen dramatisch vergemakkelijkt, is het toevoegen van **dianummers**. Merk op dat de lengte van de alinea in dit standpunt niet steeds in rechtstreekse relatie staat tot de prijs-kwaliteitverhouding van de besproken ingreep.

Een ander, niet te verwaarlozen, punt waar menig presentatie op kan verbeteren is **opmaak**, waar gelijkaardige richtlijnen rond minimalisme en uniformiteit gelden als eerder aangehaald bij de fysieke syllabi. Tracht het te doen met één lettertype, één lettergrootte en één kleur voor platte tekst. Een minimalistische opmaak houdt in dat de presentatie beter uit een dia extra bestaat dan dat er een dia in ademnood dreigt te komen door acute overbevolking. Een afbeelding die op een aparte dia beter leesbaar wordt, is zo bijvoorbeeld beter dan diezelfde afbeelding op de vorige dia in een hoekje te dringen, om toch maar bij de begeleidende tekst te staan. Dit alles geeft tevens extra witruimte als gelukkige bijwerking, wat de mogelijkheid biedt aan studenten plaats te vinden om hun pen neder te vlijen en extra notities te maken bij de interessante lessen. Een punt dat specifiek aan onze geliefde faculteit relevant is, is het verzorgen van vergelijkingen en wiskundige notaties. Subscripten, breuken of Griekse letters vloten bijvoorbeeld niet even hard in hun inferieure vorm als respectievelijk platte tekst, schuine streep of Latijnse varianten (vergelijk: a_i/B_i terwijl $\frac{\alpha_i}{\beta_i}$ bedoeld wordt).

Daarnaast is het belangrijk te realiseren dat niet elke diavoorstelling zich ertoe leent afgedrukt te worden of notities op te maken. Het beschikbaar stellen van een **print- en leervriendelijke versie** is dan een elegante oplossing. Een presentatie waar bijvoorbeeld twee achtereenvolgende dia's met minimale verschillen doordacht samengevoegd worden, effecten verwijderd worden en inktopslopende onnodige achtergronden en ingekleurde tekstkaders tot een minimum beperkt worden komt trouwens ook het duurzaamheidsaspect ten goede, wat nog eens in de facultaire en universitaire beleidslijnen past. Omgekeerd echter kan het net voordelig zijn bepaalde dia's op te splitsen. Denk maar aan het stapsgewijs overlopen van een cyclus, het opstellen van een algoritme... Deze zaken staan vaak op één dia, ondersteund door effecten. Het opsplitsen van deze stappen over meerdere dia's bevordert wederom het leereffect. Nog binnen het punt van printvriendelijkheid past de vraag om presentaties in pdf-formaat zeker steeds per dia beschikbaar te stellen, en dus niet al voorgesorteerd met 2 of 4 per A4'tje. Elke student heeft een eigen voorkeur over het aantal dia's per pagina (doorgaans vier of zes), en een document waar twee dia's per pagina opgelegd staan helpt niet in dat opzicht. Deze tip bespaart zelfs de moeite om zo'n document überhaupt op te stellen. Als laatste puntje binnen printvriendelijkheid: grote kleurenkaders ogen vaak wel mooi, maar zijn nutteloze inktverslinders. Een grote boosdoener in die categorie is... de tussendia van het UGent-sjabloon, met een grote blauwe kader met één schamel tussentiteltje in.

Aansluitend bij enkele andere tips verhoogt de aanwezigheid van expliciete tussentitels (bijvoorbeeld bovenaan een dia) de aanwezige **structuur**. Het af en toe 'uitzoomen' en aanduiden waar in het overzicht men zich bevindt door middel van een steeds terugkerende inhoudstafel of overzichtsdiagram zijn mogelijkheden die datzelfde doel nastreven.

Tenslotte is het nodig een vorige zin te herhalen: niets tipt aan een goede **syllabus**. Zelfs geen steengoede PowerPointpresentatie. Beide media hebben een eigen invulling, en voor academische doeleinden is de diavoorstelling slechts zelden de primus. Als lesvorm staan presentaties met elfendertig vergelijkingen per dia bijvoorbeeld niet aan de juiste kant in de eeuwige strijd tegen het ene-oor-in-andere-oor-uitfenomeen.

4. Online aanpak

Het ter beschikking stellen van lesmateriaal is één zaak. Minstens even interessant is het platform langs dewelke of de manier waarop het materiaal gepresenteerd wordt. Ufora biedt zo zeer veel mogelijkheden om dit in goede banen te leiden. Hierbij moet wel een kanttekening gemaakt worden: een groentewinkel bezit ook veel mogelijkheden, maar zonder gestructureerde aanpak wordt het uiteindelijk ook allemaal een soep.

Het begin is eenvoudig: een document met als **naam** "H1 Titel" archiveert iets vlotter dan pakweg "Prof.Janssens_titel_Hoorcollege_2021_Tussentitel_FinalVersion_H1". Een naamgeving die zorgt voor een chronologische onderverdeling is voor de meerderheid van de studenten beter dan pakweg een alfabetisch of olfactorisch gesorteerde variant. Het consistent houden van de naamgeving is aangeraden; dit blijkt vooral een probleem wanneer er meerdere lesgevers zijn voor een vak.

Het **beschikbaar stellen** van cursusmateriaal in het algemeen zou in het ideale geval zo breed mogelijk moeten zijn. Meer concreet wordt het bijvoorbeeld geapprecieerd wanneer een syllabus ook op Ufora in pdf-formaat ter beschikking wordt gesteld, of dat een diavoorstelling zowel in .pptx als in .pdf-formaat beschikbaar is. Op die manier krijgen studenten de mogelijkheid om de voor hen best passende verwerking te kiezen bij het afdrucken, notities nemen (zowel fysiek als digitaal) etc.

Wanneer een presentatie aangepast wordt, is het ook zeer nuttig om een **versienummer** te hanteren³. Op die manier zijn de studenten steeds expliciet op de hoogte van aanpassingen en weten ze zeker of ze de laatste versie in hun bezit hebben. Vorige versies hoeven niet beschikbaar te blijven, tenzij dit om een specifieke reden relevant zou zijn.

Algemener dan weer is de vraag om alle lesmateriaal **op tijd online** te plaatsen. Menig kotstudent heeft geen printer en ontbreekt de tijd om steeds vlak voor de lessen een copycenter binnen te springen. Idealiter wordt een vuistregel van één week op voorhand gehanteerd voor voorzienbaar regulier materiaal (hoorcolleges en dergelijke). Op die manier kunnen de studenten de presentaties/oefeningen op voorhand afdrucken en eventueel al bekijken. Studenten hebben liever onvolledig materiaal dat tijdig ter beschikking wordt gesteld, dan de finale versie die een halfuur voor aanvang van de les op Ufora verschijnt. Al het voorgaande impliceert uiteraard absoluut niet dat we een verbod eisen op laattijdige aanpassingen. Het gezond verstand moet hier primeren. Voor zaken als verwijzingen naar de actualiteit gaat deze vuistregel bijvoorbeeld al niet op. Ten slotte nog dit: over het algemeen zou moeten gelden dat de presentatie die in de les gegeven wordt zo dicht als mogelijk moet aanleunen bij diegene die uiteindelijk online ter beschikking staat.

³ De naam van het document, gevolgd door "v3" voor bijvoorbeeld een derde versie volstaat.

Zonder te veel in te gaan op online lesvormen, is het wel opportuun de **kennisclips** aan te halen. Deze korte video's ter ondersteuning van de eigenlijke lessen kunnen verhelderend werken voor uitbreidingen op de leerstof of voor stukken uit die lessen die lastiger blijken dan verwacht. Echter bestaat bij sommige studenten de indruk dat deze werkvorm bij momenten minder als lesmateriaal, maar eerder als les zelf wordt aangewend. Hier bestaat de oproep om hier rationeel mee om te springen, teneinde de werklast niet onnodig te verhogen voor zowel student als lesgever.

5. Conclusie

Al het voorgaande is slechts een greep uit het domein rond lesmateriaal, dat zich veel verder uitstrekt dan hier besproken. Het is bijvoorbeeld een bewuste keuze geweest om de link met pakweg online onderwijs of activerend leren⁴ niet aan te halen, om de focus te behouden in dit document.

Daarnaast moet ook benadrukt worden dat alle tips en thema's uit dit document niet uit de lucht komen vallen. Het feit dat ze het resultaat zijn van een uitgebreide denkoefening, blijken ze stuk voor stuk ook voor te komen in de onderwijstips, zoals geformuleerd door de UGent. Dit stuurt aan op twee verdere conclusies: een eerste is dat onze eigen lijst kan gezien worden als een olijsting van die onderwijstips die volgens ons prioritair mogen behandeld worden of de hoogste opbrengst voor de kleinste moeite geven. Ten tweede ook nog de olifant in de kamer: problemen rond lesmateriaal ontstaan vaak door een gebrekkige feedback hieromtrent van studenten naar de lesgever. Bij deze formuleren we dan ook de oproep om hier proactief mee om te springen, en hier tevens een open houding in aan te nemen. Dit kan heel eenvoudig, door bijvoorbeeld een (anoniem) formulier ter beschikking te stellen aan studenten via Ufora waar opmerkingen doorheen het jaar kunnen geformuleerd worden. Dit puntje rond studentenfeedback kan trouwens veel breder opengetrokken worden, en studenten zijn vaak vragende partij om dergelijke informele feedback te voorzien, maar richtlijnen hierrond zouden ons te ver brengen.

We zijn ons daarenboven zeker bewust van het feit dat dit document een zekere bijkomende inspanning vraagt of zelfs verwacht vanuit de lesgevers. Echter is het de taak van elke docent in te zien welke tips nuttig zijn voor het gegeven vak en die dan toe te passen. Merk ook zeker op dat alle voorbeelden en olijstingen in dit document niet exhaustief zijn. Het is de bedoeling inspiratie te voorzien en activerend te werken, eerder dan belerend of betuttelend.

Onze laatste oproep bestaat erin dit studentenstandpunt uit te dragen tot ver buiten de eigen opleidingsonderdelen, om de dialoog tussen en binnen verschillende geledingen (niet in het minst met de studenten) aan te gaan om op die manier een positief momentum te creëren richting een ideale wereld omtrent lesmateriaal. Als studentengeleding zijn we er van overtuigd dat dit zelfs met kleine inspanningen een positieve invloed kan hebben op het globale overzicht van een vak en tevens een enorme impact kan hebben op de

⁴ Over Activerend Leren heeft FRiS in het verleden reeds een standpunt geformuleerd. Dit werd rondgestuurd naar OC-voorzitters en facultaire spilfiguren, maar kan steeds opgevraagd worden via fris@ugent.be of fris.ugent.be.

onderwijskwaliteit. Bij deze hopen we ons steentje te hebben bijgedragen tot kwalitatief hoogstaand onderwijs, en hopen dat te kunnen blijven doen in de toekomst.